

Všeobecná referenda ve státech Evropské unie

Ústavní a zákonná úprava. Závaznost a praxe referend.

Obsah:

BELGIE	6
BULHARSKO (2017)	6
DÁNSKO	7
ESTONSKO (2017)	9
FINSKO (2017).....	10
FRANCIE (2017).....	10
IRSKO (2017).....	11
ITÁLIE.....	13
LITVA (2017)	14
LOTYŠSKO (2017)	17
MAĎARSKO (2017).....	18
NĚMECKO (2017)	19
NIZOZEMSKO (2017)	19
POLSKO (2017).....	20
PORTUGALSKO (2017).....	21
RAKOUSKO (2017).....	22
RUMUNSKO (2017)	23
ŘECKO.....	24
SLOVENSKO (2017).....	25
SLOVINSKO (2017)	27
ŠPANĚLSKO	29
ŠVÉDSKO (2017).....	30
VELKÁ BRITÁNIE (2017)	31
PŘÍLOHA: ÚSTAVA SLOVENSKÉ REPUBLIKY	32

AKTUÁLNÍ VYDÁNÍ:	EDICE: STUDIE
Název: Všeobecná referenda ve státech Evropské unie- Ústavní a zákonná úprava. Závaznost a praxe referend.	Typ edice: online, ISSN 2533-4131
Autor: Syllová, J.	URL: http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1
Číslo: Srovnávací studie č. 1.229	První vydání edice: červenec 1991
Datum: prosinec 2017	Frekvence vydání edice: nepravidelná
Klíčová slova: Referendum	Zaměření: srovnávací a analytické studie zpracované pro členy Parlamentu České republiky
	Jazyk: CZ
	Vydavatel: Kancelář Poslanecké sněmovny, Sněmovní 4, 118 26 Praha 1

PARLAMENTNÍ INSTITUT plní úkoly vědeckého, informačního a vzdělávacího střediska pro Poslaneckou sněmovnu, její orgány, poslance a Kancelář Poslanecké sněmovny, pro Senát, jeho orgány, senátory a Kancelář Senátu. Naše činnosti a produkty uvádíme níže.

Oddělení všeobecných studií	STUDIE Srovnávací studie Analytické studie	ODPOVĚDI NA DOTAZ Stručné odpovědi na dotazy členů Parlamentu	VYBRANÁ TÉMATA Studie zpracované k aktuálním problematikám	MONITORING Vybrané hospodářské měnové a sociální ukazatele	MIGRACE Přehled aktualit v oblasti migrace za vybrané období
	PŘEHLED SZBP Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU	EUROZÓNA+ Přehled ekonomických událostí v EU	PODKLADY pro zahraničně politická jednání	PŘEDNÁŠKY pro zahraniční delegace, PS, Senát	
Oddělení pro evropské záležitosti	STANOVISKA kompatibility nevládních návrhů zákonů s právem EU	KONZULTACE k předkládaným vládním návrhům zákonů	DOKUMENTY EU Výběr z aktů a dokumentů EU zaslaných PS	ZPRÁVY Aktuální agenda v Bruselu	PODKLADY pro jednání výboru na mezinárodní úrovni
	INFORMAČNÍ STŘEDISKO Informace o činnosti Poslanecké sněmovny a prohlídky budov	ECPRD Spolupráce s Evropským centrem pro parlamentní výzkum a dokumentaci	PŘEDNÁŠKY pro Poslaneckou sněmovnu, pro školy, veřejnost	INFORMAČNÍ MATERIÁLY o fungování Poslanecké sněmovny, o legislativním procesu	ZÁPISY ze schůzí, seminářů, přednášek, kulatých stolů

Shrnutí¹

Práce se zabývá všeobecným referendem ve státech EU na celostátní úrovni. Referendální rozhodování má svá specifika, zejména podléhá možnosti manipulace a omezení menšinových práv. Z tohoto důvodu většina států omezuje referenda na záležitosti schválení zákona nebo neschválení zákona. Neomezené všeobecné referendum v Evropě neexistuje. Omezeno je obvykle také rozhodování ve finanční a rozpočtové oblasti. Práce se vyjadřuje k závaznosti jednotlivých typů referend.

Práce pojednává rovněž o možnosti lidové iniciativy (iniciativy k referendu nebo k zákonu) na celostátní úrovni ve státech EU. Lidová iniciativa je ve většině států významným způsobem omezena, v některých státech není vůbec připuštěna.

Práce byla obnovena v r. 2017, obsahuje přehled uskutečněných referend u většiny zemí od r. 1990.

Obsah

BELGIE	6
BULHARSKO (2017)	6
PŘÍMÁ PARTICIPACE	6
VŠEOBECNÉ REFERENDUM.....	6
CELOSTÁTNÍ LIDOVÁ INICIATIVA (K REFERENDU A DALŠÍM ZÁLEŽITOSTEM)	7
PRAXE	7
DÁNSKO	7
OBLIGATORNÍ REFERENDUM	7
VŠEOBECNÉ FAKULTATIVNÍ REFERENDUM K ZÁKONU.....	8
KONZULTATIVNÍ REFERENDUM O OSTATNÍCH OTÁZKÁCH	8
PRAXE	8
ESTONSKO (2017)	9
VŠEOBECNÉ REFERENDUM.....	9
A. REFERENDUM O ZÁKONU	9
B. REFERENDUM O JINÉ OTÁZCE.....	9
LIDOVÁ INICIATIVA	10
PRAXE	10
FINSKO (2017)	10
VŠEOBECNÉ REFERENDUM.....	10
LIDOVÁ INICIATIVA	10
PRAXE	10
FRANCIE (2017)	10
REFERENDUM O ZMĚNĚ ÚSTAVY.....	10
VŠEOBECNÉ REFERENDUM.....	11
LIDOVÁ INICIATIVA	11
PRAXE	11
IRSKO (2017)	11
PRAXE (OD R. 1987).....	13

¹ Zpracováno s použitím překladu práce Parlamentního institutu Národní rady Slovenské republiky PŠ 1/2010, seznamové práce PI č. 1.178, práce ECPRD č. 1131, 1320, 1495 a platných právních předpisů různých států, v r. 2017 s pomocí práce ECPRD č. 3024 z r. 2016.

ITÁLIE	13
REFERENDUM O RUŠENÍ ZÁKONŮ A LIDOVÁ INICIATIVA K NĚMU (REFERENDUM ABROGATIVO)	13
LIDOVÁ INICIATIVA K ZÁKONU	14
LITVA (2017)	14
OBLIGATORNÍ REFERENDA	14
FAKULTATIVNÍ REFERENDUM	15
LIDOVÁ INICIATIVA A PARLAMENTNÍ INICIATIVA K REFERENDU	15
PRAXE	16
LOTYŠSKO (2017)	17
FAKULTATIVNÍ REFERENDUM	17
OBLIGATORNÍ REFERENDUM PŘI ZMĚNÁCH ÚSTAVY A ČLENSTVÍ EU	17
LIDOVÁ INICIATIVA K REFERENDU O ROZPUŠTĚNÍ PARLAMENTU	18
LIDOVÝ NÁVRH	18
PRAXE	18
MAĎARSKO (2017)	18
OBEČNÉ REFERENDUM	18
PLATNOST REFERENDA.....	19
PRAXE	19
NĚMECKO (2017)	19
NIZOZEMSKO (2017)	19
SUSPENZIVNÍ REFERENDUM	19
LIDOVÁ INICIATIVA K PORADNÍMU REFERENDU	20
PRAXE	20
POLSKO (2017)	20
VŠEOBECNÉ REFERENDUM, LIDOVÁ INICIATIVA K REFERENDU	20
ZMĚNA ÚSTAVY NEBO MEZINÁRODNÍ SMLOUVY	21
PRAXE	21
PORTUGALSKO (2017)	21
VŠEOBECNÉ REFERENDUM.....	21
PRAXE	22
RAKOUSKO (2017)	22
OBLIGATORNÍ REFERENDUM	22
VŠEOBECNÉ REFERENDUM – LIDOVÉ HLASOVÁNÍ (ÚPRAVA JAK OBLIGATORNÍHO, TAK FAKULTATIVNÍHO REFERENDA):	22
LIDOVÉ DOTÁZÁNÍ	23
KONZULTATIVNÍ REFERENDUM	23
PODLE ČL. 49 ÚSTAVY JE MOŽNO JEŠTĚ VYVOLAT KONZULTATIVNÍ REFERENDUM, A TO NA ZÁKLADĚ ROZHODNUTÍ NÁRODNÍ RADY NEBO VLÁDY „VE VĚCI ZÁSADNÍHO NÁRODNÍHO VÝZNAMU.“	23
PRAXE	23
RUMUNSKO (2017)	23
FAKULTATIVNÍ REFERENDUM	23
PRAXE	24
ŘECKO	24
VŠEOBECNÉ REFERENDUM.....	24
SLOVENSKO (2017)	25
OBLIGATORNÍ REFERENDUM	25
FAKULTATIVNÍ REFERENDUM	25
INICIATIVA K REFERENDU	25

ODVOLÁNÍ PREZIDENTA	25
VÝSLEDKY REFERENDA JSOU PLATNÉ, JESTLIŽE SE REFERENDA ZÚČASTNILA NADPOLOVIČNÍ VĚTŠINA OPRÁVNĚNÝCH VOLIČŮ A JESTLIŽE BYLO ROZHODNUTÍ PŘIJATO NADPOLOVIČNÍ VĚTŠINOU ÚČASTNÍKŮ REFERENDA. VÝSLEDEK REFERENDA MŮŽE NÁRODNÍ RADA ZMĚNIT NEBO ZRUŠIT SVÝM ÚSTAVNÍM ZÁKONEM PO UPLYNUTÍ TŘÍ ROKŮ OD JEHO ÚČINNOSTI. REFERENDUM KE STEJNÉ PROBLEMATICE JE MŮŽNÉ OPAKOVAT NEJDŘÍVE PO UPLYNUTÍ TŘECH ROKŮ OD JEHO VYKONÁNÍ.....	26
LIDOVÁ INICIATIVA K ZÁKONU A DALŠÍM ZÁLEŽITOSTEM.....	26
SLOVINSKO (2017)	27
FAKULTATIVNÍ REFERENDUM K ZÁKONU.....	27
REFERENDUM O ÚSTAVĚ A MEZINÁRODNÍCH ZÁLEŽITOSTECH	28
FAKULTATIVNÍ KONZULTATIVNÍ REFERENDUM	28
LIDOVÝ NÁVRH A LIDOVÁ INICIATIVA.....	28
PRAXE.....	28
ŠPANĚLSKO.....	29
VŠEOBECNÉ KONZULTATIVNÍ REFERENDUM	29
REFERENDUM OHLEDNĚ ÚSTAVY	29
LIDOVÁ INICIATIVA K ZÁKONU.....	30
PRAXE.....	30
ŠVÉDSKO (2017).....	30
REFERENDUM OHLEDNĚ ÚSTAVY	30
VŠEOBECNÉ KONZULTATIVNÍ REFERENDUM	30
PRAXE.....	31
VELKÁ BRITÁNIE (2017).....	31
PRAXE.....	31
PŘÍLOHA: ÚSTAVA SLOVENSKÉ REPUBLIKY	32

Belgie

Belgie je jedna z mála evropských zemí, ve které není možnost referenda na národní úrovni, ačkoli v současnosti existuje snaha o jeho zavedení. Tato snaha je bojkotována především valonskými socialisty. Přitom už v r. 1950 Belgie kladně hlasovala o výkonu pravomocí krále Leopolda III.

Bulharsko (2017)

Institut referenda je upraven v bulharské ústavě a v zákoně o přímé participaci občanů na státní moci a místní samosprávě. Úprava podléhá častým změnám, poslední jsou až z r. 2015.

Přímá participace

Zákon o přímé participaci stanoví následující formy přímé demokracie:

Čl. 3

- 1) *Přímá participace je prováděna prostřednictvím:*
 1. *Referenda*
 2. *Lidové iniciativy*
 3. *Evropské občanské iniciativy*
 4. *Všeobecným shromážděním obyvatel*
- 2) *Referendum se může konat na celostátní a místní úrovni.*
- 3) *Lidová iniciativa může být prováděna na celostátní, evropské a místní úrovni; shromáždění občanů se může konat na místní úrovni.*

Všeobecné referendum

Čl. 9 zákona o přímé participaci stanoví:

(1) *Národní referendum je svoláno pro řešení občany celostátních záležitostí v pravomoci Národního shromáždění.*

(2) Následující předměty nemohou být předmětem (celostátního) referenda

- *Záležitosti v pravomoci Velkého národního shromáždění*
- *Záležitosti upravené v čl. 84 odst. 4 a v řadě dalších ustanoveních ústavy*
- *Záležitosti o výši daní, poplatků, práci a veřejném pojištění*
- *Záležitosti státního rozpočtu*
- *Záležitostí týkající se procedur Národního shromáždění*

(3) *Kodexy a legislativní akty, které celkově upravují některou záležitost, nesmí být jako celek předmětem referenda.*

(4) *Záležitosti týkající se předmětu mezinárodních smluv mohou být předmětem referenda jen před jejich ratifikací.*

Věc, odsouhlasená v referendu, nesmí být předmětem jednání Národního shromáždění.

Návrh Národnímu shromáždění pro konání referenda může předložit:

- *nejméně 1/5 všech jeho členů*
- *prezident republiky*
- *vláda*

- nejméně 1/5 obcí

- výbor lidové iniciativy s více než 200 000 podpisů.

Rozhodnutí o konání referenda je povinno přijmout Národní shromáždění tehdy, pokud má výbor lidové iniciativy více než 400 000 podpisů.

Čl. 23 zákona

Návrh v referendu je přijat, pokud se účastní ne méně osob než v minulých parlamentních volbách a pokud hlasovalo pro více než polovina hlasů.

Pokud je voličů méně, ale více než 20% z celkového počtu oprávněných voličů, a pro hlasovala nadpoloviční většina, je návrh předložen Národnímu shromáždění a musí být předmětem rozpravy Národního shromáždění.

Celostátní lidová iniciativa (k referendu a dalším záležitostem)

Prostřednictvím petice mohou občané svolat referendum. Právní úprava je obsažena v čl. 10 výše citovaného zákona.

Čl. 44 zákona dále stanoví:

Prostřednictvím národní lidové iniciativy mohou občané navrhnout Národnímu shromáždění nebo celostátním výkonným orgánům k rozhodnutí otázky celostátní důležitosti.

Národní lidová iniciativa je uskutečněna prostřednictvím seznamu podpisů, organizovaného výborem iniciativy na území celého státu.

Pro petice je vyžadováno jméno, PIN, stálá adresa občana, podpis občana.

Praxe

Zákon o referendu byl přijat v roce 1996. První referendum se konalo v r. 2013, kdy občané odpovídali na otázku, zda souhlasí s rozvojem atomových elektráren, což bylo většinou odsouhlaseno. Dále se celostátní referendum konalo v r. 2015, dotaz se týkal elektronických voleb, většina občanů byla pro elektronické volby.

Dánsko

Dánská ústava upravuje obligatorní i fakultativní referenda. Lidová iniciativa k referendu upravena není.

Obligatoční referendum

Změně ústavy předchází mnoho podmínek, které musí být splněny, jednou z nich je také souhlas většiny² voličů vyjádřený v referendu (jeho rozhodnutí je závazné).

Změna věkové hranice volebního práva musí být předmětem referenda (část 29 dánské ústavy). Zákon schválený Folketingem ve věci takovéto změny může vstoupit v platnost pouze po přijetí v referendu.

² Tato většina musí tvořit nejméně 40% všech oprávněných voličů (Ústava, část 88)

Obligatorní legislativní referendum je nutné vypsát ke každému zákonu, který deleguje ústavní pravomoci Dánska na mezinárodní orgány. Pro přijetí takového návrhu zákona, který deleguje pravomoci na mezinárodní orgány, je potřebná většina 5/6 členů Folketingu. Jestliže této většiny není dosaženo, avšak je dosaženo parlamentní většiny potřebné k přijetí "běžného" zákona, a jestliže vláda nestáhne návrh zákona, je návrh předložen voličům k přijetí či odmítnutí v referendu (část 20 dánské ústavy).

Všeobecné fakultativní referendum k zákonu

Čl 42 stanoví právo iniciovat referendum jedné třetiny poslanců parlamentu, tedy 60 členům parlamentu. Podle tohoto článku je možno odložit závěrečné hlasování o schválení zákona a rozhodnout tak o jeho přijetí v referendu. Pro schválení návrhu zákona je třeba získat většinu hlasů zúčastněných voličů. V referendu se rozhoduje buď *pro* či *proti* návrhu zákona. Aby byl návrh zákona zamítnut, musí *proti* hlasovat většina a ne méně než 30 procent oprávněných voličů.

Předmětem referenda nesmějí být finanční zákony, zákony o státních půjčkách, zákony o státních zaměstnancích, zákony související s platy a penzemi, zákony o udílení státního občanství, zákony upravující přímé a nepřímé zdaňování a zákony týkající se výkladu povinností v souvislosti s existujícími smlouvami.

Konzultativní referendum o ostatních otázkách

Fakultativní referendum může být vypsáno i v jiných případech, kdy je přímo nepopisuje ústava. Na rozdíl od referend uvedených výše, mají tato referenda pouze konzultativní charakter. (Tento typ referenda je v ústavě od roku 1953)

Výsledek obligatorních a fakultativních referend k zákonu je závazný. Výsledek konzultativních referend o ostatních otázkách nemá závazný charakter.³

Praxe

Dánsko je jednou ze zemí s nejvyšším počtem konaných referend. Mezi lety 1915 a 2000 se v Dánsku konalo devatenáct referend. Tři z nich byla mandatorní ústavní referenda (1920, 1939 a 1953). Čtyři byla referenda fakultativního charakteru k předpisům upravujícím vlastnictví půdy, pět referend bylo mandatorních vztahujících se k věkovému oprávnění na volební právo, čtyři byly mandatorní referenda vztahující se k otázce EEC či EU (Dánsko vstupující do EEC 1972, Maastrichtská smlouva 1992, Amsterodamská smlouva 1997, Evropská jednotná měna 2000). Tři byla referenda fakultativní: konzultativní referendum týkající se prodeje dánské Západní Indie a přilehlých oblastí (1916), konzultativní referendum k evropskému jednotnému trhu (1986) a závazné referendum v roce 1993 o Maastrichtské smlouvě.

³ Dánsko je jednou ze zemí s nejvyšším počtem konaných referend. Mezi lety 1915 a 2000 se v Dánsku konalo devatenáct referend. Tři z nich byla mandatorní ústavní referenda (1920, 1939 a 1953). Čtyři byla referenda fakultativního charakteru k předpisům upravujícím vlastnictví půdy, pět referend bylo mandatorních vztahujících se k věkovému oprávnění na volební právo, čtyři byly mandatorní referenda vztahující se k otázce EEC či EU (Dánsko vstupující do EEC 1972, Maastrichtská smlouva 1992, Amsterodamská smlouva 1997, Evropská jednotná měna 2000). Tři byla referenda fakultativní: konzultativní referendum týkající se prodeje dánské Západní Indie a přilehlých oblastí (1916), konzultativní referendum k evropskému jednotnému trhu (1986) a závazné referendum v roce 1993 o Maastrichtské smlouvě.

Estonsko (2017)

Právo vyhlásit referendum má estonský parlament (Státní shromáždění, Riigikogu) podle ústavního článku 105. Článek 106 estonské ústavy vyjmenovává otázky, o nichž nelze učinit rozhodnutí v referendu („*předmětem referenda se nesmějí stát otázky státního rozpočtu, daní, finančních závazků státu, ratifikace nebo vypovězení mezinárodních smluv, vyhlášení a zrušení výjimečného stavu, jakož i obrany země*“). Další náležitosti upravuje zákon o referendu.⁴

Všeobecné referendum

Pouze parlament má pravomoc předložit návrh zákona nebo jinou záležitost referendu, tj. přijmout příslušná usnesení. Jednací řád Riigikogu stanoví, že právo iniciovat referendum za účelem schválení návrhu zákona nebo rozhodnutí o jiné celostátní významné otázce mohou

- poslanci parlamentu,
- poslanecké kluby,
- výbory

A. Referendum o zákonu

Pokud jde o referendum, jehož cílem má být přijetí návrhu zákona, předkladatel (iniciátor) musí předložit:

- návrh předmětného zákona spolu s návrhem usnesení o vyhlášení referenda nebo
- návrh usnesení o vyhlášení referenda, ve kterém označí návrh zákona, který je v probíhajícím legislativním procesu v parlamentu. V návrhu na usnesení se také uvede datum konání referenda. Usnesení o referendu za účelem schválení zákona musí parlament schválit ve třetím čtení většinou hlasů. Pokud se návrh usnesení neschválí, návrh se považuje za zamítnutý. Pokud se referendu předkládá návrh na změnu ústavy, návrh usnesení musí schválit 3/5 většina poslanců parlamentu.

Volební komise předloží zákon schválený v referendu spolu s usnesením na schválení prezidentovi v den, který jsou výsledky oficiálně vyhlášeny. Ten jej musí vyhlásit.

Pokud zákon (běžný nebo ústavní), který byl předmětem referenda, nezískal potřebný počet hlasů občanů ve svůj prospěch, je prezident republiky povinen podle § 105 ústavy **vyhlásit předčasné volby**.

B. Referendum o jiné otázce

Pokud se má konat referendum o jiné významné otázce, předkladatel předloží návrh usnesení, v němž uvede otázku, které se má referendum týkat a na kterou je možné odpovědět pouze "ano" nebo "ne."

Podle čl. 105 ústavy Estonska jsou výsledky referend **přímo závazné**. Rozhodnutí přijatá v referendu jsou závazná pro všechny státní orgány. (Usnesení o otázkách celostátního významu vstoupí v platnost v den oficiálního vyhlášení výsledků referenda.)

Změna ústavy, která byla schválena v referendu, vstoupí v platnost dnem, který je v ní stanoven, ale ne dříve než tři měsíce od rozhodnutí Státního shromáždění.

⁴ <http://www.legaltext.ee/text/en/X60026K2.htm> v angl. jazyce.

Lidová iniciativa

Na celostátní úrovni existuje pouze procedura kolektivního návrhu. Občané mají možnost navrhnout zákon nebo změnu zákona, a to na základě 1000 podpisů. Návrh je pak podán parlamentu. Kromě toho existuje lidová iniciativa na místní úrovni.

Praxe

V Estonsku se zatím konala 2 referenda. První z nich se týkalo v r. 1991 novely ústavy a účasti žadatelů o estonské občanství ve volbách, obě s kladným výsledkem. Druhé referendum v r. 2003 se týkalo vstupu do EU, s kladným výsledkem.

Finsko (2017)

Všeobecné referendum

Novela ústavy týkající se referenda byla přijata v r. 2011, vstoupila v účinnost v r. 2012.⁵ Ustanovení čl. 53 stanoví, že *rozhodnutí uspořádat konzultativní referendum se činí zákonem, který obsahuje ustanovení o čase referenda a výběru otázek prezentovaných voličům*. Referendum je pouze konzultativní.⁶ K závaznosti je třeba vždy rozhodnutí parlamentu.

Lidová iniciativa

Přinejmenším 50 000 občanů Finska, kteří mají volební právo, mají oprávnění navrhnout iniciativu přijmout zákon pro parlament, podrobnosti stanoví zákon č. 1112/2011.

Praxe

Finsko uspořádalo referendum o vstupu do EU, s kladným výsledkem.

Francie (2017)

Referendum o změně ústavy

Článek 89 ústavy Francie zakotvuje tzv. ústavní referendum. Iniciativa k novelizaci ústavy náleží prezidentu republiky na návrh předsedy vlády a členům parlamentu. Jestliže je změna ústavy schválena oběma komorami parlamentu, poté musí být předložena k hlasování občanům v referendu. Změna ústavy je schválena referendem, pokud se pro ni vysloví více jak 3/5 zúčastněných voličů. „*Navrhovaná změna ústavy by však neměla být předložena lidu k hlasování v referendu, pokud se prezident republiky rozhodne navrhouvanou změnu předložit svolanému*

⁵ Už v roce 1987 bylo zavedeno konzultativní referendum, a to článkem 22a ústavy: "zákon upraví provádění konzultativního referenda. Zákon bude obsahovat ustanovení o datu provedení referenda a o alternativách předkládaných voličům. Stát informuje občany o alternativách obsažených ve zmíněném zákoně a podporuje šíření informací o nich....Zákon stanoví proceduru pro konzultativní referendum." Na základě tohoto ustanovení byl přijat zákon, na jehož základě se referendum organizuje, Zákon o proceduře konzultativního referenda č. 571/1987. Podle tohoto zákona se konalo referendum o přístupu do EU v roce 1994 a uvažovalo se o referendu týkajícím se jaderných zbraní.

⁶ Kampaň k referendu nepodléhá žádné speciální kontrole, avšak vláda smí podávat pouze nestranné objektivní informace k problematice referenda, nesmí tedy vést kampaň pro či proti. Organizace vedoucí kampaň mají možnost ucházet se o zvláštní příspěvky ve formě finančních grantů za účelem informovat o problematice referenda. Viz např. The Act of Consultative Referendum About Finland Joining EU (578/1994) v §8.

parlamentu." (článek 89.3). Jinými slovy, referendum může být obejito, pokud se prezident dohodne s oběma komorami parlamentu.

Článek 53 stanoví, že "žádné postoupení, výměna či připojení území není platné bez souhlasu zainteresovaných obyvatel."

Všeobecné referendum

Francouzská ústava zná také tzv. legislativní referendum. Prezident republiky má pravomoc předložit lidu k hlasování návrh zákona, který se týká všeobecné organizace státu (článek 11 ústavy).

Lidová iniciativa

Podle novely ústavy z r. 2008 a organického zákona z r. 2013 (účinnost 2015) může být z podnětu 1/5 poslanců podporovaných 1/10 registrovaných voličů uspořádáno referendum na základě občanské iniciativy. Referendum může obsahovat změny ekonomické, sociální a další, včetně mezinárodních smluv. Text předložený referendu má formu návrhu zákona, nesmí zrušit ustanovení platné méně než jeden rok. Text návrhu zákona musí být schválen Ústavní radou. Pokud nebyl text zákona schválen, nesmí být materie upravena po dva roky.

Praxe

Ve Francii byla uspořádána celá řada referend. Od r. 1990 jsou to následující:

- Referendum o ratifikaci Maastrichtské smlouvy, 1992, s kladným výsledkem
- Referendum o čl. 89 Ústavy, zkrácení mandátu prezidenta, 2000, s kladným výsledkem
- Referendum o ústavě pro Evropu, 2005, se záporným výsledkem

Irsko (2017)

Irská ústava upravuje institut referenda pro případ změny ústavy (článek 46 odstavec 2) a dále referendum, ve kterém mohou lidé rozhodnout o návrhu zákona, na kterém se shodly jednotlivé komory parlamentu (viz níže čl. 27 ústavy). Ústava Irska umožňuje konání referenda i v jiných záležitostech (což je zřejmé z následujícího znění ústavy), ohledně běžných zákonů, toto se však zatím v praxi nepoužívá, všechna irská referenda jsou referenda ústavní.

Čl. 29 ústavy obsahuje v odst. 2 všechny smlouvy o EU („*Stát se může stát členem Evropského společenství uhlí a oceli...“*), až k Lisabonské smlouvě. Z toho vyplývá, že všechny změny smluv o EU jsou zároveň změnami irské ústavy a musí být schváleny v referendu. Ústava proto obsahuje i některé výjimky, které má Irsko ze smluv a které si vzhledem ke svému referendálnímu rozhodování vyjednalo (muselo vyjednat, aby bylo referendum nakonec úspěšné).⁷

Čl. 27 ústavy Irska

⁷ Vláda platila podporu hlasování pro přijetí smluv ES a EU. V r. 1995 rozhodl nejvyšší soud, že vládní výdej peněz na podporu určité volby je protiústavní. Následovaly novelizace právních předpisů a organizační změny. Viz práce PI č. 1.178.

Tento článek se vztahuje na každý návrh zákona, který není návrhem zákona obsahujícího návrh na změnu této Ústavy a který se považuje za přijatý oběma komorami Oireachtas podle ustanovení článku 23.

- 1. Většina členů Seanad Eireann a ne méně než třetina členů Dáil Eireann mohou společnou peticí adresovanou prezidentovi žádat, aby nepodepsal a nevyhlásil jako zákon návrh zákona, na který se vztahují ustanovení tohoto článku, a to z toho důvodu, že návrh zákona obsahuje návrh takové národní důležitosti, že by měla být zjištěna vůle lidu k navrhované úpravě.*
- 2. Každá taková petice musí být psána a podepsána žadatelem, jejichž podpisy budou ověřeny zákonem stanoveným způsobem.*
- 3. Každá taková petice obsahuje zdůvodnění, o které se žádost opírá a předkládá se prezidentovi ne později než čtyři dny po datu, ke kterému se návrh zákona považuje za přijatý oběma komorami Oireachtas.*
- 4. 1. Po převzetí petice, zasláné mu v souladu s tímto článkem, prezident tuto petici okamžitě posoudí a po konzultaci se Státní radou rozhodne ve věci ne později než deset dnů po datu, ke kterému se má za to, že dotčený návrh zákona byl přijat oběma komorami Oireachtas.*

2. Byl-li návrh zákona nebo kterékoli jeho ustanovení předán Nejvyššímu soudu podle článku 26 této Ústavy, není prezident povinen petici posuzovat, dokud a pokud Nejvyšší soud nevyhlásí své rozhodnutí ve věci, ve kterém se stanoví, že návrh zákona nebo některé z jeho ustanovení není v rozporu s touto Ústavou. Pokud Nejvyšší soud přijme takové rozhodnutí, není prezident povinen vyhlásit své rozhodnutí o petici před uplynutím lhůty šesti dnů poté, co Nejvyšší soud vyhlásil rozhodnutí výše popsaného obsahu.

5. 1. Ve všech případech, kdy prezident rozhodne, že návrh zákona, který je předmětem výše popsané petice, obsahuje návrh takové národní důležitosti, že by k němu měla být zjištěna vůle lidu, informuje o tomto rozhodnutí Taoiseach a předsedy obou komor Oireachtas prohlášením potvrzeným svým podpisem a pečetí a odmítne návrh zákona podepsat a vyhlásit jako zákon, pokud návrh neodsouhlasí:

i. Lid v referendu konaném podle ustanovení odstavce 2 článku 47 této Ústavy do osmnácti měsíců ode dne prezidentova rozhodnutí nebo

ii. Dáil Eireann rezolucí, přijatou v uvedené lhůtě po rozpuštění a znovusvolání Dáil Eireann.

2. Je-li návrh obsažený v návrhu zákona, který je předmětem petice podle tohoto článku, odsouhlasen lidem nebo rezolucí Dáil Eireann v souladu s předcházejícími ustanoveními tohoto odstavce, je takový návrh předán v nejkratší možné době prezidentovi k podpisu a vyhlášení jako zákon a prezident návrh zákona řádně podepíše a vyhlásí jako zákon.

- 6. Ve všech případech, kdy prezident rozhodne, že návrh zákona, který je předmětem petice podle tohoto článku, neobsahuje ustanovení takové národní důležitosti, že by k nim musela být zjišťována vůle lidu, informuje o tom Taoiseach a předsedy obou komor Oireachtas poselstvím stvrzeným svým podpisem a pečetí. Takový návrh zákona je poté podepsán prezidentem ne později než jedenáct dní po datu, ke kterému se má za to, že byl návrh zákona přijmut oběma komorami Oireachtas, a je jím řádně vyhlášen, jako zákon.*

Každý návrh na změnu této ústavy musí být podán jako návrh zákona v Dáil Éireann a po té, co byl přijat nebo se má za to, že byl přijat oběma komorami Oireachtas, musí být předložen v referendu k rozhodnutí lidu v souladu se zákonem, který upravuje referendum a který je účinný k danému datu.

Praxe (od r. 1987)

O Jednotném evropském aktu, 1992, kladné

O EU (Maastricht), 1992, kladné

12, 13, 14 změna ústavy (Právo na život, cestování, informace) 1992, jedna otázka záporná, dvě kladné

15 změna ústavy (Rozvod), 1995, kladné

16 změna ústavy 1996, kladné

17 změna ústavy (Důvěra vládě), 1997, kladné

18 změna ústavy (Amsterodamská smlouva), 1998, kladné; 19 změna ústavy (Vztah k Severnímu Irsku), 1998, kladné

20 změna ústavy (místní samospráva), 1999, kladné

21, 23, 24 změna ústavy (zrušení trestu smrti, Mezinárodní trestní soud, Smlouvy z Nice) 2001, kladné, jen smlouva z Nice záporné

25 změna ústavy (ochrana před interrupcí), 2002, záporné

26 změna ústavy (Nice 2), 2002, kladné

27 změna ústavy (Irské občanství), 2004, kladné

28 změna ústavy (Lisabonská smlouva), 2008, záporné

28 změna ústavy (Lisabonská smlouvy 2), 2009, kladné

29 změna ústavy (platy soudců), 2011, kladné

30 změna ústavy (vyšetřování parlamentu), 2011, kladné

30 změna ústavy (Fiskální pakt), 2012, kladné

31 změna ústavy (O dětech), 2012, kladné

32 změna ústavy (zrušení druhé komory parlamentu), 2013, záporné

33 změna ústavy (odvolací soud), 2013, kladné

34 změna ústavy (rovnost v manželství), 2015, kladné

35 změna ústavy (věk prezidenta), 2015, záporné

Itálie

Italská ústava (článek 71, 75, 87, 123, 132 a 138) dává základní právní rámec pro referendum a uvádí oblasti, ve kterých se referendum konat nesmí. Další náležitosti jsou obsaženy v zákoně o referendu (352/1970).

Italská ústava rozeznává následující typy referenda:

- referendum na celostátní úrovni o zrušení zákonů (článek 75 ústavy)

- referendum o ústavních zákonech a změnách ústavy (článek 138 ústavy) – jedná se o potvrzující referenda

Referendum o rušení zákonů a lidová iniciativa k němu (referendum abrogativo)

Referendem o zrušení zákonů lze zrušit část nebo celý zákon, pokud o to požádá nejméně 500 000 voličů nebo 5 regionálních parlamentů. Zakázáno je referendum o daních a rozpočtových

záležitostech, jakož i o zákonech schvalujících všeobecnou amnestii a o ratifikaci mezinárodních smluv. Referendum vyhláší prezident republiky.

Všichni voliči, kteří mají právo volit do Sněmovny reprezentantů (dolní komora) mají právo účastnit se hlasování. Návrh na referendum je schválen, pokud se referenda zúčastnila většina oprávněných voličů a jestliže většina hlasovala pro. Potřebné kvórum však od r. 1997 nebylo dosaženo. Kvórum účasti se nevyžaduje u ústavního referenda.

Podnět k řízení o referendu může podat nejméně 20 procent poslanců jedné z komor parlamentu, pět regionálních parlamentů nebo nejméně 500 000 občanů. Pokud jde o referendum o zrušení zákona, je třeba pro návrh na přezkoumání shromáždit podpisy občanů a předložit kasačnímu soudu k rozhodnutí o přípustnosti a správnosti.

Do přezkumné kontroly se zapojuje i Ústavní soud (rozhoduje o ústavní legitimitě otázek).

Bez ohledu na typ referenda je jeho výsledek vždy závazný.

V případě referenda o zrušení zákona nebo o změně ústavy, pokud se navrhované zrušení schválí většinou platných hlasů, musí být zákon zrušen. Pokud není referendum úspěšné, zákon zůstává v platnosti.

Lidová iniciativa k zákonu

Článek 71 italské ústavy uvádí, že legislativní iniciativa patří nejenom vládě a každému členu parlamentu, ale i 50 000 voličů. Obecně tyto občanské legislativní iniciativy navrhuující dílčí zákony nejsou úspěšné, protože parlament není povinen je zařadit ani do svého jednacího programu ani není povinen vyhlásit k nim lidové hlasování.

V jednom případě však takováto iniciativa byla úspěšná. V červnu 1988 poslala část evropského federalistického hnutí návrh se 114 000 podpisy italskému parlamentu. Návrh požadoval konání referenda k propůjčení mandátu Evropskému parlamentu na vytvoření evropské ústavní smlouvy. V listopadu 1989 návrh podpořily obě komory parlamentu prostřednictvím ad hoc ústavního dodatku. Referendum se konalo paralelně s volbami do Evropského parlamentu 18. června 1989 za vysoké volební účasti 81% a s výsledkem 88% hlasujících *pro*.

Problematika referenda ve vztahu k odborům (referendum sindacale)

20. května 1970 schválil italský parlament zákon č. 300, tzv. "zaměstnanecký zákon", jehož článek 21 zavedl "odborové referendum". Podle tohoto ustanovení mohou odbory iniciovat referenda k odborové problematice.

Litva (2017)

Litevská ústava upravuje obligatorní referenda, která jsou závazná, a fakultativní referenda, která mají jen konzultativní účinky.

Obligatorní referenda

Obligatorní referenda podle litevské ústavy jsou závazná. Musí být vyhlášena:

1) Podle čl. 148 ústavy „*ustanovení článku 1 ústavy, „Litevský stát je nezávislá demokratická republika,“ lze měnit pouze referendem, v němž se pro změnu vysloví nejméně ¼ litevských voličů.*“

2) Podle čl. 148 ústavy *ustanovení prvního oddílu ústavy Litevský stát, a čtrnáctého oddílu „Změna ústavy,“ lze změnit pouze referendem.* (Jde o ústavní ustanovení, která upravují nezávislost státu, základní zákonodárny orgán Seimas, přímou aplikovatelnost ústavy, násilné uchopení moci je protiústavní, možnost vyhlásit referendum, nedělitelnosti území Litvy, státní občanství a státní jazyk, dále formu změny ústavy).

3) Obligatorním referendem je i referendum týkající se účasti Litevské republiky v mezinárodních organizacích, pokud tato účast vede k částečnému přesunu pravomocí vládních orgánů na instituce mezinárodních organizací nebo jejich jurisdikce.

4) Obligatorním referendem by musela být schválena i případná novela ústavního zákona z r. 1992, týkajícího se účasti nebo neúčasti Litvy v postsovětských aliancích.

Fakultativní referendum

Fakultativní referenda jsou předpokládána čl. 9 ústavy. Podle něj platí, že *„zvláště významné otázky života státu a lidu se rozhodují v referendu. Referendum vyhledává Seimas v případech, které jsou stanoveny zákonem. Referendum se vyhlásí rovněž, jestliže o to požádá nejméně 3000 000 voličů. Způsob vyhlášení referenda upravuje zákon.“*

Fakultativní referenda jsou závazná, pokud se konají o zákonu nebo ustanovení zákona, a to za podmínky, že je iniciuje 300 000 občanů.

Druhým typem jsou referenda nezávazná, pokud se konají o jiné záležitosti než je zákon. (čl. 4 zákona o referendu).

Lidová iniciativa a parlamentní iniciativa k referendu

Podle čl. 9 zákona o referendu⁸ pravomoc iniciovat nepovinné referendum mají občané (petice s nejméně 300 000 podpisy oprávněných voličů) a parlament (nejméně ¼ poslanců může parlamentu navrhnout vypsání referenda). Rozhodnutí o nařízení referenda vždy přijímá parlament. V usnesení parlamentu o nařízení referenda se uvádí datum konání a přesné znění otázky. Datum konání nesmí být později než tři měsíce od a ne dříve než dva měsíce od přijetí usnesení parlamentem.

Iniciativní skupina občanů za vypsání konzultativního referenda se musí zaregistrovat v centrální volební komisi, této komisi zároveň předloží návrh na referendum. Návrh na rezoluci, který iniciátoři předkládají, může být pouze předběžný. Kancelář parlamentu je povinna pomoci iniciátorům při konečné formulaci textu, který má být předmětem referenda. Konečný text rezoluce podepíše všichni členové iniciativní skupiny. Volební komise vydá iniciativní skupině úředně stanovené archy na sběr podpisů. Příslušný počet podpisů se předá parlamentu, který rozhodne o datu konání referenda na své následující schůzi. Na tuto schůzi jsou pozváni zástupci skupiny, která sbírala podpisy.

⁸ http://www3.lrs.lt/pls/inter/dokpaieska.showdoc_l?p_id=326189

Pokud se poslanci domnívají, že otázka v referendu může být v rozporu s ústavou, může to být důvod k nevyhlášení referenda.

Návrh poslanců na konzultativní referendum

Návrh skupiny poslanců (aspoň 1/4 všech poslanců) na vyhlášení referenda se předkládá parlamentu a musí v něm uvést přesné znění otázky. Na nejbližší schůzi parlamentu se projedná tento návrh.

Závaznost referend

Podle č. 78 zákona o referendu prezident republiky podepíše a úředně vyhlásí zákon nebo rezoluci (u konzultativního referenda) schválenou v referendu nejpozději do pěti dnů od oficiálního zveřejnění výsledků. Pokud prezident zákon nebo ustanovení zákona schválené v referendu nevyhlásí, vstoupí tyto v platnost po podpisu a prohlášení předsedou parlamentu. Zákon, který byl schválen v referendu, s výjimkou změny ústavy, nabývá účinnosti dnem zveřejnění v Úředním věstníku za předpokladu, že v nich není stanoveno pozdější datum. Změna ústavy schválená v referendu nevstoupí v platnost dříve než jeden měsíc ode dne schválení. Rezoluce schválené referendem o jiných záležitostech než jsou zákony nebo ustanovení zákonů jsou jen doporučující, nejsou závazné (viz výše).

Hlasování u referend je platné, pokud hlasovala (se referenda účastnila) aspoň nadpoloviční většina oprávněných voličů. Schvalovací většiny jsou u různých předmětů referenda různé.

Praxe⁹

Date	Topic of the referendum	Legal basis	
1991 02 09	Article 1 of the Constitution: „The state of Lithuania shall be an independent, democratic Republic“ (survey-plebiscite)	Parliament's decision	Adopted
1992 05 23	Restoration of the institution of the President of Lithuania	Parliament's decision	Rejected
1992 06 14	Demand for immediate withdrawal of Russian troops and compensation for damages caused by Soviet occupation	Parliament's decision	Adopted
1992 10 25	Approval of the Constitution of Lithuania	Parliament's decision	Adopted
1994 08 27	Draft Law on illegal privatization, depreciated deposits, and law enforcement violations	Request of not less than 300,000 citizens	Turnout too low
1996 10 20	Constitutional amendments: on reducing the number of members of the Seimas; on fixing the election date in spring; on social spending quota	Parliament's decision	Rejected*
1996 10 20	Using the proceeds of privatisation to compensate savings lost due to inflation	Parliament's decision	Rejected*
1996 11 10	Constitutional amendment allowing EU citizens to buy agricultural land	Parliament's decision	Turnout too low
2003 05 10-11	Lithuania's membership in the European Union	Parliament's decision	Adopted

⁹ ECPRD č. 3024

2008 10 12	Extending the operation of the Ignalina Nuclear Power Plant (consultative)	Parliament's decision	Turnout too low
2012 10 14	Construction of Visaginas Nuclear Power Plant (consultative)	Parliament's decision	Rejected
2014 06 29	Constitutional amendments: a referendum shall be held if not less than 100,000 citizens so request; ban of sale of agricultural land to foreigners; a motion to amend the Constitution may be submitted by not less than 100,000 citizens	Request of not less than 300,000 citizens	Turnout too low

*Do r. 2002 byl vyžadován souhlas více než poloviny registrovaných voličů

Lotyšsko (2017)

Právní základ tvoří ústava (zejména články 72 - 80) a dále zákon o národním referendu a iniciování legislativy.

Fakultativní referendum

Referendum podle Ústavy při odložení zákona

Podle 72 Ústavy má prezident právo odložit vyhlášení zákona na dobu dvou měsíců. Musí tak učinit, pokud o to požádá nejméně 1/3 poslanců parlamentu, a to do 10 dnů od přijetí zákona v parlamentu. Zákon odložený tímto způsobem se přeloží lidovému hlasování, pokud o to požádá nejméně 1/10 oprávněných voličů. Není-li tento požadavek předložen během dvou měsíců, zákon se po uběhnutí této doby vyhlásí. Lidové hlasování s však nekoná, pokud Saeima o tomto zákoně opětovně rozhodne a zákon schválí nejméně třemi čtvrtinami všech poslanců.

Referendu nesmí být předloženy tyto zákony:

Zákony týkající se půjček, daní, cel, poplatků, železničních tarifů, vojenské služby, vyhlášení válečného stavu a války, mírové smlouvy, vyhlášení výjimečného stavu a jeho zrušení, mobilizaci a demobilizaci, jakož i smlouvy s cizími státy.

Zákon přijatý parlamentem s odloženým vyhlášením podle čl. 72 se zruší referendem, pokud se referenda zúčastní nejméně polovina voličů, kteří se zúčastnili parlamentních voleb a jestliže většina voličů hlasovala za jeho zrušení. Pokud parlament nejméně 2/3 většinou označí zákon za naléhavý, nemůže prezident republiky požadovat jeho opětovné projednání. Stejně nemůže být předložen lidovému hlasování a musí být vyhlášen nejpozději do tří dnů ode dne, kdy byl prezidentovi doručen.

Obligatorní referendum při změnách ústavy a členství EU

Změní-li Saeima první, druhý, třetí, čtvrtý, šestý nebo sedmdesátý sedmý článek ústavy, musí být tyto změny předloženy lidovému hlasování. Návrh změny ústavy předložený referendu je schválen, pokud pro něj hlasovala alespoň polovina oprávněných voličů.

Pokud prezident republiky rozpustí parlament, poté se koná obligatorní referendum o tomto rozpuštění. Pokud je negativní, prezident ztrácí funkci.

Referendum o členství v EU je rovněž obligatorní, toto referendum je povinen iniciovat parlament.

Výsledky všech výše uvedených referend jsou závazné.

Lidová iniciativa k referendu o rozpuštění parlamentu

Ne méně než jedna desetina voličů má právo iniciovat národní referendum týkající se rozpuštění Saeima. Pokud většina voličů nebo nejméně dvě třetiny počtu voličů, kteří se účastnili minulých voleb do parlamentu, byli v referendu pro rozpuštění parlamentu, pak je parlament rozpuštěn. Toto referendum nesmí být organizováno rok po volbách a rok před volbami parlamentu, během 6 měsíců před volbami prezidenta ani dříve než 6 měsíců od referenda o rozpuštění.

Lidový návrh

Podle čl. 131 jednacího řádu může nejméně 10 000 voličů předložit návrh. Návrh může obsahovat jen předmět v demokratické společnosti obvyklý a nenarušuje zaručená lidská práva. Vyloučeny jsou další předměty, např. zbavení mandátu aj.

Praxe

Lotyšsko má bohatou referendální praxi.

1991 – o nezávislosti, kladné

1998 – o usnadnění občanství, záporné

1999 – o důchodech, kladné

2004 – o vstupu do EU, kladné

2007 – na základě lidové iniciativy, o bezpečnostním zákonu, neplatné

2008 – o novele ústavy, lidé by mohli rozpustit parlament, neplatné

2008 – o důchodech, záporné

2012 – o reformě ústavy ohledně ruštiny, záporné

Maďarsko (2017)

Obecné referendum

Článek 8 Ústavy:

„(1) Z iniciativy alespoň dvou set tisíc voličů vyhlásí Národní shromáždění celostátní referendum. Z iniciativy prezidenta republiky, vlády nebo sta tisíc voličů Národní shromáždění může vyhlásit celostátní referendum. Výsledek referenda je pro Národní shromáždění závazný.

(2) Předmětem celostátního referenda může být jen otázka spadající do okruhu úkolů a působnosti Národního shromáždění.

(3) Celostátní referendum nemůže být vyhlášeno:

a) o otázkách týkajících se změny ústavy,

b) o státním rozpočtu, o plnění státního rozpočtu, o centrálních druzích daní, o poplatcích, příspěvcích, clech a o obsahu zákona upravujícího podmínky místních daní,

c) o obsahu zákonů upravujících volbu poslanců Národního shromáždění, volbu poslanců, starostů a primátorů místní samosprávy a volbu poslanců Evropského parlamentu,

d) o povinnostech vyplývajících z mezinárodních smluv,

- e) o personálních a otázkách kreačních patřících do působnosti Národního shromáždění,
 - f) o rozpuštění Národního shromáždění,
 - g) o rozpuštění zastupitelských orgánů,
 - h) o vyhlášení válečného stavu, o vyhlášení mimořádného stavu, o vyhlášení nouzového stavu, jakož i o vyhlášení preventivního obranného stavu a o jeho prodloužení,
 - i) o otázkách týkajících se účasti na vojenských operacích
- a
- j) o udělení amnestie.

Platnost referenda

Výsledky celostátního referenda jsou platné, pokud platně hlasovala nadpoloviční většina oprávněných voličů. Referendum je úspěšné, pokud nadpoloviční většina z voličů, kteří odevzdali platné hlasy, dala na položenou otázku shodnou odpověď.

Praxe

Maďarsko uspořádalo v r. 2016 referendum o kvótách EU, otázka zněla: „Chcete, aby Evropská unie mohla přikázat obligatorní usídlení nemaďarských občanů v Maďarsku bez souhlasu Národního shromáždění?“ Proti kvótám bylo 98% hlasujících občanů. Účast byla 44% oprávněných voličů, referendum proto bylo neplatné.¹⁰

Německo (2017)

Na úrovni spolku neexistuje celostátní právní úprava o lidovém hlasování o obecných tématech. Ústava pouze připouští možnost "souhlasu," ale tato obecná formulace vyžaduje přijetí konkrétního zákona, který dosud přijat nebyl. Německá ústava (základní zákon) umožňuje na celostátní úrovni pouze referendum o změně hranic nebo územního uspořádání (článek 29). I v takovém případě však hlasují pouze občané dotčených spolkových zemí.

Na úrovni spolkových zemí je referendum přípustné a koná se o místních tématech.

Čl. 29 odst. 2 Základního zákona

Opatření o novém členění spolkového území je možné provést spolkovým zákonem, který musí být schválen přímým rozhodnutím lidu.

Nizozemsko (2017)

Suspenzivní referendum

V Nizozemsku neexistovala až do r. 2015 právní úprava referenda na celostátní úrovni. Nicméně ústava nezakazovala vládě zeptat se na nezávazný názor občanů. V roce 2005 se poprvé za 200 let

¹⁰ Následovalo rozhodnutí ústavního soudu z počátku r. 2017, které zavedení kvót zpochybnilo s tím, že nedodrží identitu Maďarska.

v Nizozemsku konalo nezávazné referendum o přijetí Ústavy pro Evropu. Její přijetí nebylo schváleno a smlouva o Ústavě pro Evropu proto nebyla ze strany Nizozemska podepsána.

V r. 2015 byl schválen zákon o poradním referendu (Wet raadgevend referendum). Z něj vyplývá, že většina typů zákonů včetně mezinárodních smluv může být podrobena suspenzivnímu referendu. Pokud je referendum vyhlášeno po vyhlášení zákona a proti jeho vyhlášení hlasuje nadpoloviční většina voličů při vyžadované účasti 30% oprávněných voličů. V tomto případě je zákon pozdržen, a nový zákon musí být přijat.

Lidová iniciativa k poradnímu referendu

Návrh na vyhlášení referenda musí požadovat nejméně 10 000 občanů během 4 týdnů od vyhlášení zákona. V druhé fázi se vyhlášení zákona odloží. Konečnou žádost musí podat aspoň 300 000 voličů, do 6 týdnů od první žádosti. Trvalá komise pro referenda poté rozhodne o jeho konání. Nutná účast je 30% voličů.

Praxe

Podle zákona o poradním referendu bylo na základě lidové iniciativy z r. 2015 uspořádáno referendum o ratifikaci asociační dohody EU s Ukrajinou, asociační dohoda byla odmítnuta. V současné době občané iniciují referendum o zákoně o odposlouchávání.

Polsko (2017)

Právní základ pro referendum tvoří v Polsku ústava, zejména článek 125 a také 90 a 235. Kromě ústavy se konání referenda řídí i zákonem o celostátním referendu.

Čl. 125 Ústavy

Referendum

(1) V případech zvláštního významu pro stát je možné uspořádat v celé zemi hlasování lidu.

(2) Právo vyhlásit referendum má Sejm absolutní většinou hlasů za přítomnosti nejméně poloviny zákonného počtu poslanců nebo prezident Polské republiky se souhlasem Senátu uděleným nadpoloviční většinou hlasů za přítomnosti nejméně poloviny zákonného počtu senátorů.

(3) Výsledek referenda je závazný, pokud se hlasování lidu na celém území zúčastnila více než polovina oprávněných voličů.

(4) O platnosti celostátního hlasování lidu, jakož i o hlasování podle čl. 235 odst. 6 (změna ústavy) rozhoduje Nejvyšší soud.

(5) Zásady a způsob provádění referenda upravuje zákon.

Článek 90 (3) a 235 (6) Ústavy upravují, že celostátní referendum může být uspořádáno nejen v případě podle čl. 125, ale i v případě mezinárodních smluv.

Všeobecné referendum, lidová iniciativa k referendu

Sejm může rozhodnout o uspořádání referenda o konkrétní otázce buď na návrh skupiny poslanců, Senátu, prezidenta nebo na **návrh občanů, pokud získali alespoň 500 000 podpisů** oprávněných voličů.

Změna ústavy nebo mezinárodní smlouvy

Kromě výše uvedeného mohou být předmětem referenda změny ústavy. Pokud se navržená novela ústavy týká jejích částí o republice, základních právech a svobodách a změně ústavy, je možno iniciovat referendum. A to skupinou aspoň 1/5 všech poslanců Sejmu, nebo Senátem nebo prezidentem republiky. Návrh je možné podat ve lhůtě 45 dnů od přijetí novely ústavy v parlamentu. Návrh na nařízení referenda se podává maršálkovi Sejmu, který vyhlásí konání referenda v termínu do 60 dnů od doručení návrhu. Novela Ústavy se považuje za schválenou (potvrzenou) v referendu, pokud pro ni hlasovala nadpoloviční většina hlasujících.

Podle čl. 90 ústavy souhlas s mezinárodní smlouvou, kterou Polsko přenáší kompetence orgánů státní moci v určitých věcech na mezinárodní organizaci nebo orgán, může dát i lidové hlasování podle čl. 125.

Výsledky celostátního referenda jsou platné, pokud se na referendu zúčastnila více než polovina oprávněných voličů. Netýká se to referenda, ve kterém se schvalují změny ústavy, které je závazné bez ohledu na účast. Platnost referenda potvrzuje Nejvyšší soud. Podle zákona o celostátním referendu jsou příslušné státní orgány povinny bezodkladně provést potřebné kroky k provedení výsledků referenda přijetím právních předpisů nebo navržením jiných rozhodnutí, nejpozději do 60 dnů ode dne zveřejnění usnesení Nejvyššího soudu o platnosti referenda v úřední sbírce.

Praxe

Referendum o lustracích, kladné, 1996

Použití majetku státu, kladné, 1 otázka záporná, 1996

Přijetí ústavy, kladné, 1997

Vstup do EU, kladné, 2004

O volebním systému a další otázky, neplatné pro malou účast, 2015

Portugalsko (2017)

Všeobecné referendum

Institut referenda upravuje portugalská ústava ve více člancích, zejména v čl. 113 a 115, rovněž v čl. 240, 241 a 256.

Podle čl. 115 Ústavy, na návrh Shromáždění republiky nebo vlády podle jejich ústavních kompetencí, může prezident rozhodnout o tom, že vyzve občany, kteří mají právo volit, aby přímo a závazně vyjádřili svůj názor. Referendum se může konat i na základě lidové iniciativy občanů, kteří návrh na konání referenda podávají Shromáždění republiky.

Předmětem referenda mohou být pouze záležitosti celostátního významu, jejichž rozhodování je v kompetenci parlamentu nebo vlády, a to formou přijetí zákona nebo mezinárodní smlouvy. Předmětem referenda nemohou být změny ústavy, daňové, rozpočtové nebo finanční záležitosti a záležitosti týkající se míru a změny hranic.

Každé referendum se může týkat pouze jedné věci. Otázky musí být objektivní, jasné a přesně formulované, s možností odpovědi "ano" nebo "ne." Prezident předá všechny návrhy na konání referenda, které mu byly doručeny, ať už podané parlamentem nebo vládou, k povinnému

posouzení ústavnosti a zákonnosti Ústavnímu soudu. Návrhy na referendum, které prezident odmítl nebo které odmítli občané, nesmějí být opětně podány ve stejném volebním období, pouze pokud proběhly nové volby nebo vláda podala demisi.

Referendum je platné v případě, že je počet hlasujících vyšší než polovina oprávněných voličů.¹¹ Podle čl. 241 zákona o referendu vzniká povinnost parlamentu a vlády jednat, pokud výsledek potvrdil odpověď na otázku položenou v referendu. Parlament a vláda schválí v určené lhůtě výsledku referenda odpovídající mezinárodní smlouvu nebo právní předpis. Prezident nemůže odmítnout ratifikaci mezinárodní smlouvy nebo podepsat právní předpis, kterým se provádí závazné referendum. Parlament nebo vláda nesmí schválit mezinárodní smlouvu nebo právní předpis odpovídající otázkám, které byly v referendu odmítnuty, pouze pokud proběhly nové parlamentní volby nebo se konalo nové referendum o téže věci s pozitivním výsledkem.

Praxe

Souhlas s netrestností interrupcí, neplatné kvůli nízkému počtu hlasujících, 1998
 Souhlas s administrativními regiony, neplatné kvůli nízkému počtu hlasujících, 1998
 Souhlas s netrestností interrupcí, neplatné kvůli nízkému počtu hlasujících, 2007 (i když šlo o neplatné referendum, většina byla pro netrestnost a zákon byl parlamentem přijat v r. 2007).

Rakousko (2017)

V Rakousku jsou v ústavním systému zakotveny dva různé nástroje přímé demokracie: die Volksabstimmung (lidové hlasování) a die Volksbefragung (dotázání lidu, zde přeloženo dále jako lidová iniciativa). Rozhodovací (závazný) charakter má pouze lidové hlasování.

Obligatorní referendum

Referendem musí být schválena změna celková nebo částečná ústavy.

Všeobecné referendum – lidové hlasování (úprava jak obligatorního, tak fakultativního referenda):

Předmětem závazného lidového hlasování je parlamentem schválený zákon nebo otázka, která je stanovena Spolkovým shromážděním (které tvoří obě komory parlamentu). Formálně vyhláší lidové hlasování spolkový prezident. V jediném termínu lze vyhlásit několik lidových hlasování.

Čl. 43 ústavy Rakouské republiky:

Každé zákonodárné usnesení Národní rady se předloží lidovému hlasování po skončení řízení podle čl. 42 resp. 42a, ještě před podpisem spolkového prezidenta, jestliže o tom rozhodne Národní rada, nebo žádá-li to většina členů Národní rady.

Čl. 44 (.....)

(3) Každá celková změna spolkové ústavy, pokud o to požádá jedna třetina členů Národní nebo Spolkové rady, i částečná změna ústavy, musí být po skončení řízení podle čl. 42, ještě před podpisem spolkového prezidenta, předložena k hlasování lidu Spolku.

Čl. 45

¹¹ V Portugalsku se konala prozatím tři referenda: V roce 1998 se týkalo interrupcí, účast byla 31,89 % (1 308 130 hlasovalo pro, 1 356 754 proti) , v roce 1998 o vytvoření správních jednotek na území země, s účastí 48,12 % a v roce 2007 opět o interrupcích a účast byla 43,57 % (2 231 529 pro , 1 534 669 proti) . Žádné zatím nebylo závazné.

1. *Při lidovém hlasování rozhoduje absolutní většina platně odevzdaných hlasů.*
 - (2) *Výsledek lidového hlasování se úředně vyhláší.*

Výsledek tohoto lidového hlasování je bezprostředně závazný. Výsledek referenda má stejnou právní sílu jako rozhodnutí parlamentu v příslušné věci.

Lidové dotázání

V případě lidového dotázání se zjišťuje stanovisko rakouských občanů k zásadní záležitosti nebo záležitosti, která je věcí celého spolků (federace). Výsledek není závazný.

Parlament musí projednat návrh na lidové dotázání (lidovou iniciativu), pokud sebere 100 000 podpisů.

Čl. 49b Ústavy Rakouské republiky:

(1) Rozhodne-li Národní rada na základě žádosti svých členů nebo vlády po předchozí poradě v Hlavním výboru, koná se lidové dotázání (Volksbefragung) o záležitosti zásadního a celorakouského významu, jež patří do kompetence spolkového zákonodárce. Volby, jakož i záležitosti, které spadají do rozhodovací pravomoci soudů nebo správních orgánů, nemohou být předmětem lidové iniciativy.

(2) Návrh podle odst. 1 musí obsahovat návrh otázky, která je předmětem lidové iniciativy. Tu musí tvořit buď otázka, na kterou se odpovídá „ano“ nebo „ne“ nebo ji tvoří dva alternativní návrhy řešení.

(3) Lidová dotázání se provádějí za přiměřeného použití čl. 45 a 46. Při lidových dotázáních má hlasovací právo ten, kdo má volební právo do Národní rady v den hlasování a trvalé bydliště v některé z obcí na spolkovém území. Spolkový volební úřad sdělí výsledek lidového dotázání Národní radě, jakož i spolkové vládě.

Konzultativní referendum

Podle čl. 49 ústavy je možno ještě vyvolat konzultativní referendum, a to na základě rozhodnutí Národní rady nebo vlády „ve věci zásadního národního významu.“

Praxe

V Rakousku byla prozatím dvě celostátní referenda. První bylo fakultativní o civilním využití atomové energie v r. 1978.

Dále se konalo obligatorní referendum ohledně důležité změny ústavy, v rámci přístupu do EU, v r. 1978, kdy byla změna ústavy schválena.

V r. 2013 se konalo lidové dotázání, jestli má být profesionální armáda nebo zda má být dosavadní praxe. Většina hlasovala pro profesionální armádu.

Rumunsko (2017)

Fakultativní referendum

Ústavní úprava se nachází v ústavě v článcích 2, 73, 90, 95, 146, 151 a 153. Ostatní upravuje zákon o referendu č. 3/2000.

Podle čl. 90 ústavy může prezident republiky po konzultaci s parlamentem požádat lid Rumunska, aby v referendu vyjádřil svou vůli v záležitosti celostátního zájmu. Předmět stanoví prezidentský dekret. Předmět a datum referenda musí být zveřejněny nejpozději 20 dnů před datem jeho konání. Kampaň začíná dnem, kdy se referendum vyhlásilo.

Předmětem referenda může být i

- Revize ústavy (obligatorní referendum)
- Impeachment (odvolání) prezidenta

Předmět a datum konání referenda stanoví zákon v případě, že jde o změnu ústavy v referendu. Předmětem referenda nemohou být nezměnitelná ustanovení ústavy podle čl. 148.

Během referenda se může hlasovat o více záležitostech. Ústavní soud po skončení referenda předkládá parlamentu zprávu o dodržování pravidel stanovených zákonem pro řízení a průběh referenda a potvrdí jeho výsledek.

Výsledky referenda o odvolání prezidenta republiky z úřadu a o změnách ústavy jsou závazné.

Referenda o dalších otázkách podle ústavy závazná nejsou, nicméně ústavní soud Rumunska judikoval, že i tyto výsledky vůle lidu jsou ve skutečnosti závazné a je třeba je (třeba nepřímou) implementovat.

Praxe

Schválení ústavy, 1991, kladné

Revize ústavy, 2003, kladné

Impeachment prezidenta, 2007, záporné

O zavedení nového volebního systému, 2007, neplatné

O jednokomorovém parlamentu, 2009, kladné

Impeachment prezidenta, 2012, ústavní soud jej prohlásil za neplatné pro nedostatečnou účast

Řecko

Všeobecné referendum

Podle čl. 44 odst. 2 ústavy prezident republiky může na návrh ministerské rady a po schválení absolutní většinou poslanců nařídit (vyhlásit) referendum o zásadních celostátních otázkách. Referendum o zákoně (už) schváleném parlamentem týkajícím se významných společenských věcí (s výjimkou rozpočtových zákonů) je prezident republiky povinen vyhlásit, pokud o tom předtím rozhodne 3/5 většina poslanců parlamentu. Za jedno volební období se nemohou konat více než dvě referenda o zákonech.¹²

Výsledky referenda, ať už týkajícího se zákona nebo jiné významné společenské otázky, jsou vždy závazné.

¹² Od druhé světové války se v Řecku konalo pouze jedno referendum, a to v roce 1974, v němž měli lidé rozhodnout o nové podobě vlády po pádu vojenského režimu v Řecku.

Slovensko (2017)

Na celostátní úrovni se podle ústavy na Slovensku může konat referendum obligatorní, fakultativní i lidová iniciativa k různým záležitostem. Dále od roku 1999 existuje možnost odvolání prezidenta referendem. Předmětem referenda nemohou být základní práva svobody, daně, odvody a státní rozpočet.

Obligatorní referendum

Referendum na národní úrovni se koná při změně ústavy, při přijetí (určitých) mezinárodních smluv¹³ a při převedení pravomocí na mezinárodní orgány.

Fakultativní referendum

Fakultativní referendum se koná k důležitým otázkám veřejného zájmu.

Iniciativa k referendu

Návrh na přijetí usnesení Národní rady o vyhlášení referenda mohou podávat poslanci Národní rady nebo vláda Slovenské republiky. Iniciovat referendum mohou také občané oprávnění volit. Tato iniciativa musí být podpořena (formou podpisu) nejméně 350 000 občanů Slovenské republiky. Návrh na vyhlášení referenda předloží předseda Národní rady prezidentovi do 5 dní od přijetí usnesení. S lidovou iniciativou, která žádá o vyhlášení referenda, se občané obrací na prezidenta republiky.

Referendum vyhlašuje prezident, jestliže o to požádá (formou petice) nejméně 350 000 občanů anebo, jestliže se na tom usnese Národní rada, a to do 30 dnů od přijetí žádosti občanů, či usnesení Národní rady. Referendum se vyhlašuje oznámením ve Sbírce zákonů.

Referendum se koná do 90 dnů od jeho vyhlášení prezidentem. Referendum se nemůže konat v období kratším než 90 dnů před volbami do Národní rady Slovenské republiky. Referendum se může konat v den voleb do Národní rady. Otázka nebo otázky předložené k rozhodnutí v referendu musí být formulované tak, aby na ně bylo možné jednoznačně odpovědět "ano" či "ne".¹⁴

Odvolání prezidenta

Prezidenta je možné odvolat referendem z funkce před skončením volebního období. Referendum o odvolání prezidenta vyhlašuje na základě usnesení Národní rady předseda Národní rady. Usnesení musí být přijato nejméně 3/5 většinou všech poslanců Národní rady do 30 dnů od přijetí tohoto usnesení tak, aby se referendum vykonalo do 60 dnů od jeho vyhlášení.

¹³ "Referendem se potvrdí ústavní zákon o vstupu do státního svazku s jinými státy anebo o vystoupení z tohoto svazku" (čl. 93 Ústavy Slovenské republiky)

¹⁴ Kampaň před referendem začíná 12 dní a končí 48 hodin před konáním referenda. Slovenský rozhlas a Slovenská televize vyčlení na kampaň 10 hodin vysílacího času. Vysílací čas se rozdělí politickým stranám a hnutím stejným dílem. Nárok na vysílací čas se musí uplatnit alespoň 3 dny před začátkem kampaně před referendem. Výdaje spojené s přípravou, vykonáním a zjištěním výsledků referenda se uhradí ze státního rozpočtu. Výdaji v tomto smyslu nejsou výdaje spojené s kampaní před referendem.

Prezident je odvolaný, jestliže *pro* jeho odvolání v referendu hlasovala nadpoloviční většina všech oprávněných voličů.

Jestliže prezident nebyl referendem odvolán, rozpustí prezident Národní radu do 30 dnů od vyhlášení výsledků referenda. V takovém případě začíná prezidentovi nové volební období. Předseda Národní rady vyhlásí volby do Národní rady do sedmi dnů od jejího rozpuštění.

Výsledky referenda jsou platné, jestliže se referenda zúčastnila nadpoloviční většina oprávněných voličů a jestliže bylo rozhodnutí přijato nadpoloviční většinou účastníků referenda. Výsledek referenda může Národní rada změnit nebo zrušit svým ústavním zákonem po uplynutí tří roků od jeho účinnosti. Referendum ke stejné problematice je možné opakovat nejdříve po uplynutí třech roků od jeho vykonání.

Lidová iniciativa k zákonu a dalším záležitostem

Prostřednictvím lidové iniciativy je možno navrhopvat změnu ústavy nebo podávat legislativní návrhy.

Tabulka: Celostátní referenda a pokusy o referendum (žlutě) na Slovensku (pramen – různé otevřené zdroje)

Ref/rok	Téma	% účasti	výsledek
<u>1994</u>	<u>Či má NR SR prijať zákon, ktorý by prikázal preveriť povod peňazí použitých v privatizácii</u>	<u>20%</u>	<u>neplatné</u>
<u>1997</u>	<u>Vstup do NATO, rozmiestnenie jadrových zbraní, rozmiestnenie vojenských základní + vypísanie referenda o priamej voľbe hlavy štátu. Distribuované bez otázky o priamej voľbe.</u>		<u>zmarené</u>
<u>1998</u>	<u>Neprivatizovaní odvetví energetiky a plynu. Zároveň s voľbami.</u>	<u>44,06 %</u>	<u>neplatné</u>
<u>1999</u>	<u>Nebolo vypísané ref. o používaní jazykov národnostných menšín v úradnom styku a neprivatizácii strategických podnikov</u>		<u>nevypísané</u>
<u>2000</u>	<u>Ref. o predčasných voľbách</u>	<u>20,03 %</u>	<u>neplatné</u>
<u>2002</u>	<u>Či sa má privatizovať 49-percentný balík Slovenského plynárenského priemyslu (SPP)</u>		<u>nevypísané</u>
<u>2003</u>	<u>Referendum o vstupe Slovenska do NATO</u>		<u>nevypísané</u>
<u>2003</u>	<u>“Súhlasíte s tým, aby sa Slovenská republika stala členským štátom Európskej únie?”.</u>	<u>52,15%</u>	<u>PRO</u> <u>92,46 %</u>
<u>2004</u>	<u>„Ste za to, aby poslanci Národnej rady Slovenskej republiky prijali ústavný zákon o skrátaní III. volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky tak, aby sa voľby do Národnej rady Slovenskej republiky konali v roku 2004?“</u>	<u>35,86 %</u>	<u>neplatné</u>
<u>2010</u>	<u>Referendum: 6 otázok: zrušenie koncesionárskych poplatkov obmedzenie poslaneckej imunity</u>	<u>22,84%</u>	<u>neplatné</u>

<u>Ref/rok</u>	<u>Téma</u>	<u>% účasti</u>	<u>výsledek</u>
	zníženie počtu poslancov stanovenie maximálnej ceny vládnych limuzín voľby cez internet změna v tlačovom zákone		
<u>2015</u>	Souhlasíte, že pouze svazek mezi mužem a ženou se může nazývat manželstvím? Souhlasíte, že páry stejného pohlaví nesmí adoptovat a vychovávat děti? Souhlasíte s tím, že děti ve školách nemusí být povinny zúčastnit se vzdělání týkající se sexuální výchovy nebo eutanázie pokud si to jejich rodiče nepřejí? ¹⁵	<u>21,4%</u>	<u>neplatné</u>

Slovinsko (2017)

Slovinská ústava poskytuje právní základ pro konání referenda ve více člancích, jeho vyhlášení je v pravomoci parlamentu. Podrobnosti jsou upraveny zákonem o referendu a lidové iniciativě, financování hlasování a kampaň se řídí zvláštním zákonem o kampani ve volbách a referendu.

Fakultativní referendum k zákonu

Čl. 90 Ústavy

Zákonodárne referendum

Národní shromáždění může k otázkám, které jsou upraveny zákonem, vyhlásit referendum. Výsledkem referenda je vázáno.

Národní shromáždění může referendum ve smyslu předchozího odstavce prohlásit i z vlastní iniciativy. Musí tak učinit, pokud o to požádá nejméně jedna třetina poslanců, Národní rada (horní komora parlamentu) nebo 40 000 voličů.

Právo hlasovat v referendu mají všichni občané s volebním právem.

Návrh je v referendu schválen, pokud získal většinu odevzdaných hlasů.

Referendum je upraveno zákonem, který schvaluje Národní shromáždění dvoutřetinovou většinou hlasů přítomných poslanců.

Referendum k zákonu nesmí být vyhlášeno k naléhavým otázkám obrany, o zákonech daňových, celních, poplatkových a o zákonech provádějících státní rozpočet, o ratifikaci mezinárodních smluv, o zákonech omezujících lidská práva, odporujících ústavě.

Zákon je odmítnut, pokud byla většina hlasujících proti zákonu, což činilo alespoň pětinu všech oprávněných voličů. Toto ustanovení platí od r. 2013, před tím žádná podmínka nezbytné účasti stanovena nebyla.

¹⁵ Čtvrtá otázka týkající se registrovaného partnerství byla zakázána ústavním soudem.

Referendum o ústavě a mezinárodních záležitostech

Kromě toho ústava umožňuje vyhlášení referenda, pokud má Slovinsko podle mezinárodní smlouvy postoupit část své suverenity na mezinárodní organizaci nebo pokud má vstoupit do obranné aliance. Před ratifikací takové smlouvy může Národní shromáždění vyhlásit referendum. Návrh je přijat, jestliže většina hlasujících odevzdala hlas za návrh. Národní shromáždění je výsledkem vázáno.

Podle ústavy je možné rovněž vyhlásit referendum o změně ústavy. Národní shromáždění musí předložit navrhovanou změnu ústavy voličům k přijetí v referendu, pokud o to požádá nejméně 30 poslanců. Návrh je v referendu přijat, jestliže v jeho prospěch hlasovala většina zúčastněných voličů a účast přesáhla 50 procent oprávněných voličů.

Fakultativní konzultativní referendum

Existuje i možnost konzultativního referenda, které vyhlašuje Národní shromáždění o otázkách, které jsou v jeho působnosti a které mají širší význam pro voliče. Výsledkem není parlament vázán.

S výjimkou konzultativního referenda je jakékoliv celostátní referendum pro Národní shromáždění závazné. Po oficiální zprávě centrální volební komise Národní shromáždění do osmi dnů vyhlásí rozhodnutí přijaté v referendu, které se zveřejní v Úředním věstníku. Po dobu jednoho roku od konání referenda nesmí Národní shromáždění přijmout zákon, který by byl v rozporu s výsledkem referenda.

Lidový návrh a lidová iniciativa

Lidová iniciativa je připuštěna k legislativnímu referendu, viz výše.

Občané mohou navrhnout parlamentu zákon, a to prostřednictvím návrhu podepsaného 5000 voliči. Návrh změny ústavy může navrhnout 30000 občanů.

Praxe

Zdroj bohužel neuvádí u většiny referend explicitně výsledky.¹⁶ V r. 2013 byla účast v referendech zpřísněna, viz výše.

O volebním zákonu v r. 1996, 1996, záporné

O výstavbě termální elektrárny Trbovlje, 1999

O asistované reprodukci, 2001

Předběžné legislativní referendum¹⁷ o železnici, 2003

Konzultativní referendum o EU a NATO, 2003, kladné

Předběžné legislativní referendum o otvíracích hodinách, 2003

Následné legislativní referendum – technické zákony, 2004

Následné legislativní referendum – zákon o RTV, 2005

Legislativní referendum o zákonu o pojišťovacích společnostech, 2007, záporné

Konzultativní referendum o ustavení regionů, 2008

Legislativní referendum o zákoně o smlouvě s Chorvatskem, 2010

Legislativní referendum o zákonu o RTV, 2010, (stejně téma dvakrát)

Legislativní referendum o malém zaměstnání, 2010

Legislativní referendum o novele archivního zákona, 2011

¹⁶ ECPRD 3024.

¹⁷ Nyní už předběžné legislativní referendum neexistuje

Legislativní referendum o zákoně o důchodech, 2011
Legislativní referendum o černém zaměstnávání, 2011
Legislativní referendum o zákonu o rodině, 2012
Legislativní referendum o novele archivního zákona, 2014
Legislativní referendum o změně zákona o rodině, 2015

Španělsko

Referendum umožňuje španělská ústava (článek 92), další náležitosti pak upravuje organický zákon o referendu (Ley Organica, 2/1980).

Všeobecné konzultativní referendum

Čl. 92 Ústavy

- (1) Politická rozhodnutí mimořádného dosahu mohou být předložena poradnímu referendu občanů.*
- (2) Referendum vyhláší král na návrh ministerského předsedy a po předchozím schválení Kongresem zástupců (dolní komora).*
- (3) Organický zákon upravuje podmínky a postup při různých druzích referenda, které stanoví ústava.*

Konzultativní referendum iniciuje předseda vlády, se souhlasem vlády, na základě žádosti schválené dolní komorou parlamentu (Cortes generales). Referendum vyhláší král.

Referendum ohledně ústavy

(čl. 166 an. ústavy)

Pokud o to požádá 1/10 poslanců kterékoliv komory parlamentu, do 15 dnů od schválení změny ústavy se tato změna předloží občanům ke schválení v referendu. V případě přijetí zcela nové ústavy nebo rozsáhlé změny (týkající se její úvodních ustanovení, základních práv a svobod a ustanovení o koruně) je referendum povinné poté, co tyto změny přijal parlament 2/3 většinou poslanců každé komory a obě komory se okamžitě rozpustí.

Referendum se vyhláší královským dekretem přijatým vládou a vydaným králem a kontrasignovaným předsedou vlády. Referendum se musí konat mezi 30. a 120. dnem od zveřejnění jeho vyhlášení v Úředním věstníku.

Výsledek referenda je závazný v případě, že předmětem referenda je změna ústavy (v některých případech rovněž u provinciálních záležitostí.)

V případě konzultativního referenda, které bylo použito například při ratifikaci Lisabonské smlouvy a které není formálně závazné, je výklad takový, že vláda nepřijme žádné opatření v rozporu s výsledkem referenda. Tento výklad je odůvodněn tím, že suverenita patří španělskému lidu, od kterého se odvozuje veškerá státní moc (článek 1.2 ústavy).

Lidová iniciativa k zákonu

Prostřednictvím lidové iniciativy je možno předložit návrh zákona parlamentu. Zakázány jsou lidové iniciativy v problematice daní, státního rozpočtu, ekonomického plánování, mezinárodních vztahů, reformy ústavy, práva udělit milost, a dále problematiky, která patří pod právo organické a je brána jako národní zájem (čl. 81 ústavy). Přezkoumání lidové iniciativy provádí ústavní soud.

Praxe

Od r. 1978 byla uspořádána jen 2 referenda.

O členství v NATO, 1986, kladné

O smlouvě o EU, 2005, kladné

Švédsko (2017)

Referendum je upraveno v kapitole 8, čl. 4 a 15 ústavy. Kromě toho se referendum řídí také zákonem o národním referendu (369/1979). Lidová iniciativa k referendu ani k jiným otázkám není připuštěna (na rozdíl od regionální úrovně).

Referendum ohledně ústavy

Závazné referendum se může konat jen o změně ústavy. Koná se vždy, pokud o to požádá nejméně 1/10 poslanců. Pro návrh musí hlasovat nejméně 1/3 poslanců. Referendum tohoto druhu se může konat pouze zároveň s volbami.

Výsledek je závazný v tom smyslu, že návrh novely ústavy se považuje za odmítnutý, pokud proti němu hlasovala nadpoloviční většina přítomných voličů a zároveň tuto většinu tvoří nejméně polovina počtu voličů, kteří se zúčastnili předchozích parlamentních voleb. Pokud návrh není odmítnut, postupuje se parlamentu za účelem konečné rozpravy a hlasování. Takové referendum se však ještě nekonalo.

Všeobecné konzultativní referendum¹⁸

Podle ústavy se může konat rovněž konzultativní referendum. V tomto případě je třeba, aby parlament přijal zvláštní zákon, který stanoví předmět referenda a datum jeho konání.

Pro oba druhy referend platí, že parlament rozhoduje o formulaci otázky referenda a o možných odpovědích, ze kterých si voliči vybírají, přičemž i více než dvě alternativy jsou možné. Občanům bylo předloženo několik referend s více než dvěma alternativami odpovědi, což vedlo, v případě, že nebylo dosaženo nadpoloviční většiny, k rozsáhlým diskusím o budoucím postupu.

¹⁸ Dosud se konalo podle této úpravy po 2. světové válce 6 poradních referend (o změně jízdy vpravo, o důchodovém systému, o atomové energii, o vstupu do EU, o vstupu do EMU).

Praxe

Prozatím nebylo uspořádáno žádné závazné referendum, nezávazná referenda od r. 1980:

Subject	Rok	Výsledek	Účast (minimální není předepsána)
<i>Nukleární energie</i>	1980	Line 1: 18,9 %, Line 2: 39,1 %, Line 3: 38,7 %, Blank votes 3,3 % ZÁPORNÉ	75,7 %
<i>Členství v EU</i>	1994	Yes 52,3 %, No 46,8 %, Blank votes 0,9 % KLADNÉ	83,3 %
<i>Zavedení EURA</i>	2003	No 55,9 %, Yes 42,0 %, Blank votes 2,1 % ZÁPORNÉ	83,6 %

Velká Británie (2017)

V roce 2000 byl přijat zákon (Political Parties Elections and Referendums Act 2000), který v Británii poprvé umožňuje referendum na celostátní úrovni. Zákon předpokládá referenda fakultativní s konzultativním účinkem. Pro konání celostátního (i regionálního) referenda je vždy požadováno přijetí zvláštního zákona před konáním konkrétního referenda (Section 101). Parlament má tímto způsobem ponecháno k volnému uvážení, jaká problematika by měla být takto konzultována. Kvórum je stanoveno vždy až v příslušném zákoně.¹⁹

Praxe

První celobritské referendum se konalo v r. 1975, o členství v ES, s kladným výsledkem
V r. 2011 se konalo referendum o alternativním volebním systému, se záporným výsledkem.
V r. 2016 o vystoupení z EU.

¹⁹ V souvislosti s vedením kampaně pro či proti problému rozhodovanému v referendu jsou zákonem nastavena kontrolovatelná měřítka: povinná registrace osob a skupin vedoucích kampaň, omezení výdajů, omezení finančních příspěvků, omezení zdrojů příspěvků a požadavek na zveřejnění všech souvisejících údajů. (The Political Parties Elections and Referendums Act 2000).

Příloha: Ústava Slovenské republiky²⁰

„Druhý oddiel

REFERENDUM

Čl.93

(1) Referendom sa potvrdí ústavný zákon o vstupe do štátneho zväzku s inými štátmi alebo o vystúpení z tohto zväzku.

(2) Referendom sa môže rozhodnúť aj o iných dôležitých otázkach verejného záujmu.

(3) Predmetom referenda nemôžu byť základné práva a slobody, dane, odvody a štátny rozpočet.

Čl.94 Každý občan Slovenskej republiky, ktorý má právo voliť do Národnej rady Slovenskej republiky, má právo sa zúčastniť na referende.

Čl.95 (1) Referendum vyhlasuje prezident Slovenskej republiky, ak o to petíciou požiada aspoň 350 000 občanov, alebo ak sa na tom uznesie Národná rada Slovenskej republiky, a to do 30 dní od prijatia petície občanov alebo uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky.

(2) Prezident Slovenskej republiky môže pred vyhlásením referenda podať na Ústavný súd Slovenskej republiky návrh na rozhodnutie, či predmet referenda, ktoré sa má vyhlásiť na základe petície občanov alebo uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky podľa odseku 1, je v súlade s ústavou alebo s ústavným zákonom. Ak prezident Slovenskej republiky podá na Ústavný súd Slovenskej republiky návrh na rozhodnutie, či predmet referenda, ktoré sa má vyhlásiť na základe petície občanov alebo uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky, je v súlade s ústavou alebo s ústavným zákonom, od podania návrhu prezidenta Slovenskej republiky do nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky lehota podľa odseku 1 neplynie.

Čl.96 (1) Návrh na prijatie uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky o vyhlásení referenda môžu podávať poslanci Národnej rady Slovenskej republiky alebo vláda Slovenskej republiky.

(2) Referendum sa vykoná do 90 dní od jeho vyhlásenia prezidentom Slovenskej republiky.

Čl.97 (1) Referendum sa nemôže konať v období kratšom ako 90 dní pred voľbami do Národnej rady Slovenskej republiky.

(2) Referendum sa môže konať v deň volieb do Národnej rady Slovenskej republiky.

Čl.98 (1) Výsledky referenda sú platné, ak sa na ňom zúčastnila nadpolovičná väčšina oprávnených voličov a ak bolo rozhodnutie prijaté nadpolovičnou väčšinou účastníkov referenda.

(2) Návrhy prijaté v referende vyhlási Národná rada Slovenskej republiky rovnako ako zákon.

Čl.99 (1) Výsledok referenda môže Národná rada Slovenskej republiky zmeniť alebo zrušiť svojím ústavným zákonom po uplynutí troch rokov od jeho účinnosti.

(2) Referendum v tej istej veci možno opakovať najskôr po uplynutí troch rokov od jeho vykonania.

Čl.100 Spôsob vykonania referenda ustanoví zákon.

²⁰ K referendu na Slovensku srov. Erik Láštík, Referendum v politickom systéme SR: Identifikácia problémov a návrhy riešení. www. CESI UK, Policy Paper 3/2011 fphil.uniba.sk/cesiuk